

KOSZOVÓ FÜGGETLENNÉ VÁLÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI

Rezümé:

Koszovó 2008-ban egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Ez az aktus nem illeszkedik a Kelet-Európában nyomon követhető függetlenedési irányvonalba, ezért felmerült a kérdés, hogy alkalmas lehet-e más kisebbségi csoportok függetlenségi törekvéseinek alátámasztására. Erre a helyzet speciális volta miatt nincs számottevő esély.

Kulcsszavak:

Balkán, Koszovó, etnikai konfliktus, függetlenség, nemzetközi jog, precedens.

Zoltán Kovács

REGIONAL AND GLOBAL CONSEQUENCES OF KOSOVO'S INDEPENDENCE

Abstract:

Kosovo in 2008 has unilaterally declared its independence. This act is not in conjunction with other cases of establishing independence in Eastern-Europe, therefore the question rises, whether it can be used as a precedent by other minority groups seeking independence. However, Kosovo's case is special, so there is no real chance for such event.

Keywords:

Balkans, Kosovo, ethnic conflict, independence, international law, precedent.

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) felbomlásával alakult utódállamok függetlenedési hullámának utolsó állomásaként Koszovó 2008. február 17-én egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Területi integritásának megvédése érdekében Szerbia a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalását kérte Koszovó függetlensége kikiáltásának törvényességéről.

A bíróság döntése értelmében a függetlenség deklarálása nem ellenkezik a nemzetközi joggal.¹ Koszovó helyzete és függetlenné válása ugyanakkor nem illeszthető be organikusan Európa keleti fele szövetségi államainak, így a JSZSZK széthullásának sorába. A 2. világháborút követő béke egyik alappillére Európában a

¹ Forrás: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=kos&case=141&k=21>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

határok megváltoztathatatlanságának elve. A JSZSZK (Csehszlovákiához és a Szovjetunióhoz hasonlóan) szövetségi állam volt és alkotmányában szerepelt, hogy az egyes tagállamoknak joguk van az elszakadáshoz. Ebből adódóan a tagállamok kiválását a szövetségi állam belső jogrendje is lehetővé tette, ezért nem ellenkezett a nemzetközi joggal. Koszovó helyzete teljesen más volt. Bár Szerbia autonóm tartományaként 1974-től 1989-ig széleskörű önrendelkezéssel bírt, a jugoszláv vezetők pontosan azért nem emelték tagköztársasági rangra – annak ellenére, hogy területe és népessége miatt ez indokolt lett volna – mert tartottak az ott élő albánok függetlenségi törekvéseitől.

Koszovó függetlenségét 2014. augusztus 1-jéig összesen 109 ENSZ-tagállam (köztük az Egyesült Államok, az EU legtöbb tagállama, valamint – Szerbia kivételével – Koszovó minden szomszédja) ismerte el. Összesen 38 ország (Szerbia mellett Oroszország és Kína, az EU-tagországok közül Görögország, Ciprus, Románia, Spanyolország, Szlovákia) helyteleníti a függetlenség egyoldalú kikiáltását.² Koszovó függetlenségének ellenzése mögött minden esetben az a félelem áll, hogy az adott állam területén élő egy vagy több etnikai csoport Koszovó „mintájára” sikeres függetlenségi mozgalmat indít és elszakad az országtól.

A jelen cikk célja annak áttekintése, hogy milyen úton jutott el Koszovó a függetlenséghez, valamint hogy van-e arra lehetőség, hogy más országokban is hasonló eredményre vezessenek az esetlegesen meginduló függetlenségi mozgalmak.

A függetlenség kikiáltásának történelmi háttere

Koszovó területén a 6. században jelentek meg először szláv törzsek és a 11. században tartósan beolvadt a Szerb Királyságba. A 13. századtól az ottomán hódításig itt volt a középkori Szerbia központja, innen ered, hogy a szerbek kultúrájuk bölcsőjének tekintik a területet. A török megszállás alatt jellemző volt a szerb lakosság elvándorlása, ezzel szemben az albánok maradtak, beilleszkedtek a török birodalomba és sokan áttértek a muzulmán hitre.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott harca több évtizedre nyúlik vissza. Az 1912–13 között zajlott első Balkán-háborút lezáró londoni szerződés Koszovót Szerbiához csatolta, ami kiváltotta a helyi albánok elégedetlenségét. A két világháború között a tengelyhatalmak és a Kommunista Internacionálé tagjai is támogatták az albán irredenta törekvéseket. A 2. világháborúban a terület olasz támogatással Albániához került, majd a háború végén Szerbia visszakapta, és autonóm státussal ruházta fel Koszovót.

A második világháború után a kommunista ideológia palástolta a nemzetiségi kérdést, bár az továbbra is fennmaradt. Az 1974-es alkotmány csaknem különálló tagköztársasági jogokat adott Koszovónak, ami a szerb nacionalizmus kibontakozásának kezdetét eredményezte. Tomislav Nikolics, a Szerb Haladó Párt elnöke a Szerb Parlamentben, 2004 júniusában, a Koszovóról szóló határozat vitája során, akként vélekedett, hogy „... egy terület autonóm státust akar, az autonóm tartomány köztársaság akar lenni, a köztársaság pedig kinyilvánítja függetlenségét”.

A koszovói albánok a 80-as években egyre határozottabban követelték az önrendelkezés kiterjesztését. Ez egybeesett az egykori JSZSZK tagköztársaságaiban terjedő függetlenségi törekvésekkel, amire a Szlobodan

² Forrás: <http://www.kosovothanksyou.com/>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

Milosevics szerb elnök által megtestesített szerb nacionalizmus keményvonalas decentralizációval válaszolt, amikor 1989-ben Szerbia visszavonta Koszovó (és ezzel egyidejűleg a Vajdaság) autonóm státusát.³ 1989 után a koszovói albán tudományos, gazdasági, művészeti és politikai elitet elnémították, részben likvidálták. Az albán gyerekek nem tanulhattak anyanyelvükön a koszovói iskolákban, és a kisebbségek elkerülték a kórházakat is, mivel félték a szerb orvosoktól. A koszovói albán lakosság saját megélhetéséről csak az emigrációban lévő családtagok deviza-átutalásaival és feketemunkáival volt képes gondoskodni.

A sokéves nélkülözés meggyőzte a koszovói albánokat arról, hogy nem képesek megtalálni helyüket a jugoszláv föderáción belül, ezért kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot és 1992. május 24-én parlamenti és elnökválasztást rendeztek. Az elnökválasztás eredményeként Ibrahim Rugova, mérsékelt albán vezető lett a köztársasági elnök, aki passzív ellenállási mozgalmat hirdetett.

Rugova mozgalma azonban nem hozta meg a várt eredményt, ezért 1996-ban koszovói albán fiatalok létrehozták a Koszovói Felszabadítási Hadsereget (UCK), amely fegyveres harcot kezdett a tartomány függetlenségének kivívására. 1998-ban már nyílt összecsapások voltak az UCK és a szerb biztonsági erők között, ami oda vezetett, hogy 1999-ben a kialakult humanitárius katasztrófa kezelése érdekében a NATO beavatkozott a konfliktusba. A közel 100 napon át tartó légi háború alatt a szerb reguláris és félkatonai erők nem elsősorban a NATO repülőgépei, hanem az albán lakosság ellen küzdöttek.

A szerb állam nem csupán szemet hunyt, de vélhetően maga is támogatta azokat a kegyetlenkedéseket, amelyeket koszovói albánok sérelmére követtek el.⁴ A nemzetiségi alapon elkövetett gyilkosságok és egyéb erőszakos cselekmények a korábbiaknál is élesebben vetették fel azt a nemzetközi jogi kérdést, hogy egy állam megteheti-e bármit saját polgáraival szemben.

Koszovó a háborút követően az ENSZ Koszovói Missziója (UNMIK) felügyelete alá került, a biztonsági feltételeket a Koszovóban tevékenykedő, a NATO parancsnoksága alatt működő nemzetközi békefenntartó haderő Kosovo Force (KFOR) garantálta. A nemzetközi missziók tevékenységéhez az ENSZ BT 1999. június 10-én meghozott 1244-es határozata adta a jogi alapot. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött és a tartomány megindult a függetlenedés felé vezető úton.

A Koszovói parlament végül hosszas előkészítés után 2008. február 17-én mondta ki a terület függetlenségét, amivel kezdetét vette a nemzetközi (államok és szervezetek általi) elismerésért folytatott diplomáciai küzdelem.

Az érintett felek és a nemzetközi közösség álláspontja a függetlenség kikiáltásáról

³ A szerb köztársasági alkotmány módosításával

⁴ ICTY Case Information Sheet

http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/en/cis_milosevic_slobodan_en.pdf. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

Szerbia határozottan elutasítja Koszovó függetlenségét és továbbra is saját tartományának tekinti a területet.⁵ A függetlenség kikiáltását követően Belgrád intézkedéseket fogantatosított annak érdekében, hogy kikényszerítse fennhatóságát Koszovó fölött. Ennek keretében a szerb vezetés kezdeményezte: az ENSZ Közgyűlés kérje a Hágai Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményét arról, hogy Koszovó függetlenségének egyoldalú kinyilvánítása sérti-e a nemzetközi jogot.⁶

Koszovói vélemények szerint az aktust megelőző, Szerbiával folytatott kétoldalú tárgyalások (illetve azok kudarcá) kellő alapot teremtettek arra, hogy Koszovó népe jogosan kiáltsa ki egyoldalúan függetlenségét.

A Szerbiát támogató országok közül Oroszország és Kína a régóta ápoló jó kétoldalú viszony leple alatt támogatják Belgrádot. Valószínűleg lényegesen nagyobb szerepet játszik azonban döntésükben (csakúgy, mint az elismerést megtagadó EU-tagállamok esetében) az a tény, hogy saját területükön is vannak olyan etnikai kisebbségek, amelyek Koszovó helyzetét példának tekinthetik saját szeparatista törekvéseik támogatására.

Az Egyesült Államok valamint az európai nagyhatalmak döntő többsége – így Németország, Franciaország és Nagy-Britannia – közvetlenül a függetlenség kimondását követően elismerte az új albán államot. A döntés háttérében feltehetően az állt, hogy e hatalmak álláspontja szerint Koszovó békés reintegrációja Szerbiába nem megvalósítható, ezért az egyetlen elfogadható megoldás a tartomány önállósodása, aminek célja a biztonság és a stabilitás erősítése a Nyugat-Balkánon és egész Európában.

A válságban közvetlenül nem érintett országok többsége nem tartja relevánsnak a kérdést és nem is foglal állást benne. Ez vonatkozik sok olyan Európán kívüli országra is, amelyek ugyan véleményt nyilvánítottak a kérdésben, de álláspontjuk kialakításában elsősorban egy vezető hatalom (például az Egyesült Államok támogató, vagy Spanyolország elutasító) iránymutatását vették figyelembe.

A felek által a bíróságon képviselt álláspontok⁷

Szerbia és támogatói érvelése szerint az aktus jogilag érvénytelen, mivel az ENSZ BT 1244-es határozata úgy rendelkezik az átmenetről, hogy a tartomány végső státusát tárgyalások révén bilaterális vagy multilaterális egyezményben kell rendezni. A népek önrendelkezési joga nem alkalmazható ebben az esetben, ugyanis az csak a dekolonizációs folyamat keretében önállósodó, korábban államisággal nem rendelkező népeket, nemzeteket illeti meg – a nemzeti kisebbségeket nem. Amennyiben az adott nép már rendelkezik állammal, akkor ezek a jogok az adott állam területén élő állampolgárok közösségének egyetemes akaratától függően érvényesíthetők. Mivel albán állam már létezik, így kizárt az önrendelkezési jog kizárólagos megadása a szerbiai (koszovói) albán kisebbség számára. A függetlenség egyoldalú kikiáltásának jogérvényessége amúgy is alacsonyabb rendű

⁵ A Szerb Parlament határozata: Decision on the annulment of the illegitimate acts of the provisional institutions of self-government in Kosovo and Metohija on their declaration of unilateral independence (2008) <http://www.mfa.gov.rs/Facts/annulment.html>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

⁶ Az ENSZ közgyűlés Szerbia kezdeményezésére 2008 októberében fordult a Hágai Nemzetközi Bírósághoz a kérdésben.

⁷ A feltüntetett álláspontokat a felek Hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztett írásos és szóbeli állásfoglalása alapján foglaltuk össze.

a BT határozatnál, ami nem vonja kétségbe Szerbia területi egységét és szuverenitását.

A függetlenséget ellenző érvrendszer általánosságban az államok, különösen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia azon jogára koncentrál, hogy megőrizze területi integritását. Ezt a jogot az ENSZ alapokmánya, a Helsinki záróokmány és az ENSZ BT 1244-es határozata is garantálja.

Szerbia nem cáfolja a koszovói albánság erkölcsi alapját az önrendelkezésre, de jogtalannak tartja az átmeneti koszovói kormány egyoldalú jogi aktusát. Ugyancsak a 1244-es határozatra hivatkozva Szerbia azt állítja, hogy a hatalom az UNMIK kezében van Koszovóban és a koszovói albánoknak nem volt joguk a függetlenség egyoldalú kinyilvánítására.

A függetlenséget támogató álláspont az alábbi fő összetevőkből áll:

- A nemzetközi jog védi az emberi és polgárjogokat, valamint a kisebbségi jogokat. A koszovói albánok nem élvezhették ezeket a jogokat a Milosevics-rezim alatt, ezért jogosan nyilvánították ki Koszovó függetlenségét.
- Az ENSZ BT 1244-es határozata szerint Koszovó végső státusát politikai tárgyalások határozzák meg. A koszovói albánok szerint ezek a tárgyalások sikeresen lezajlottak. A dokumentum nem a fő részben, hanem a preambulumban említi meg Szerbia területi integritását, így az valójában nem rendelkezik Koszovó státusáról.
- A területi integritás védelme csak külső hatalomra vonatkozik és nem érvényes egy országon belüli függetlenségi mozgalomra.
- Az önrendelkezés joga minden népcsoport számára alapvető jog, amit a Hágai Nemzetközi Bíróság egyik korábbi ítélete is alátámaszt.

Horvátország által felhozott érv, hogy a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányában Koszovó autonóm tartományként gyakorlatilag ugyanazokat a jogokat élvezte, mint az önálló tagköztársaságok. Ezek a jogok lehetővé tették Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró és Szlovénia számára a függetlenné válást, ezért ez a jog Koszovót is megilleti.

További koszovói albán álláspont szerint Koszovónak az első balkáni háborút lezáró 1913-as londoni szerződéssel Törökországtól Szerbiához való csatolása jogtalan, mivel a Balkán Liga agressziót követett el a Török Birodalom ellen, és agresszió nem eredményezhet területi nyereséget. Ily módon a szerb területi igény nem megalapozott.

A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése

2010. július 22-én a Hágai Nemzetközi Bíróság meghozta döntését, amelynek értelmében Koszovó függetlenségének kikiáltása nem sérti a nemzetközi jogot. Az ítélet indoklása úgy szól, hogy a nemzetközi jog nem korlátozza a függetlenség kikiáltását. Koszovó függetlenségének elismerése az egyes államok egyéni döntése.

A bíróság kinyilvánította, hogy a függetlenséget nem a koszovói parlament, az átmeneti kormány, vagy bármely más hivatalos koszovói testület, hanem „Koszovó polgárainak képviselői” nyilvánították ki, akikre nem vonatkoztak a 1244-es határozat, és az UNMIK által megalkotott Alkotmányos Keretdokumentum megkötései.

Fontos kiemelni, hogy a döntés tanácsadó jellegű, annak jogi értelemben nincs kötelező érvénye a felekre, tehát nem oldja meg a Koszovó és Szerbia között

meglévő vitát. Ugyanakkor egyes értékelések szerint felmerülhet annak a lehetősége, hogy más szeparatista mozgalmak precedensnek tekintik a döntést, és mintaként alkalmazzák azt az általuk vitatott terület függetlenségének kinyilvánítására.

Reakciók és magyarázatok

Szerbia magabiztosan kezdeményezte a jogi eljárást. A szerb vezetés bízott abban, hogy a bíróság a bemutatott bizonyítékok alapján Belgrád számára kedvező döntést hoz (de legrosszabb esetben is olyat, ami nem foglal egyértelműen állást, és azt Szerbia saját álláspontjának megerősítéseként kommunikálhatja). A szerb vezetés kompromisszumkereső, békés megoldásban bízott, ami nem szolgál precedensként veszélyes szeparatista mozgalmak számára szerte a világban. Ennek megfelelően a döntés váratlanul érte a szerb vezetést és éles tiltakozást váltott ki Belgrádban.

A szerb államot a döntés annyira kedvezőtlenül érte, hogy annak nyilvánosságra hozatalát követően rendkívüli parlamenti ülést hívtak össze, és egy ideig a kormány stabilitása is kérdéses volt, azonban az túlélte a megrázkódtatást. Az ülést követően Szerbia megerősítette: továbbra sem fogja független államként elismerni Koszovót. Belgrád további diplomáciai üzenetként azon félelmét fogalmazta meg, hogy szerte a Balkánon és a világban feszültségek újulhatnak ki a döntés következményeként.

Annak ellenére, hogy a bíróság határozata nem kötelező érvényű, Szerbia további politikai lehetőségei jelentősen beszűkültek. Belgrád az Európai Unióhoz történő csatlakozást tűzte ki legfontosabb külpolitikai céljául, és bár nincs egységes EU-álláspont Koszovó kérdésében, és Szerbia EU-integrációjának nem deklarált feltétele, hogy Belgrád ismerje el Koszovó függetlenségét, mégis várható, hogy Szerbia csatlakozási folyamata nem fejeződik be, amíg nem rendezi vitás kérdéseit szomszédjaival, köztük Koszovóval. Szerbia várhatóan a jövőben is arra törekszik majd, hogy kifejezze legalább részleges fennhatóságát Koszovó fölött. Ez elsősorban Észak-Koszovóra, illetve a többi szerb enklávéra irányul. Emellett várható a két fél közötti tárgyalások nehézkes folytatódása.

A koszovói vezetés kitörő örömmel fogadta a számára rendkívül kedvező döntést. Koszovó helyzete tulajdonképpen kényelmessé vált a döntés után, mivel nincs más dolga, mint megvárni, hogy Szerbia megkezdje vele a tárgyalásokat. A nemzetközi nyomás is az elfogadható munkakapcsolat, a *modus vivendi* kialakítására ösztönzi a feleket (elsősorban az ettől elzárkózó Szerbiát).

A legfontosabb, jövőben megoldandó kérdés a Koszovó északi részén fekvő, szerbek lakta terület státuszának tisztázása, amelynek biztonsági helyzete a meglévő etnikai feszültségek miatt továbbra is feszült. A koszovói vezetés feltehetően a közép-koszovói szerb enklávékban alkalmazott minta szerint akarja kiterjeszteni fennhatóságát az ott élő szerbekre, de a közvetlen földrajzi kapcsolat és az ebből következő jelentős szerb befolyás miatt ez lényegesen nehezebb Észak-Koszovóban, mint a többi szerb enklávében.

Koszovó távlati célja az elismertség kiterjesztése és csatlakozás a különböző nemzetközi szervezetekhez, kiemelten a NATO-hoz és az EU-hoz.⁸ A koszovói vezetés ennek jegyében folytatja a demokratikus intézményrendszer kialakítását és a jogalkotó munkát.

⁸ The foreign policy of the Republic of Kosovo <http://www.mfa-ks.net/?page=2,48>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

A nemzetközi bíróság döntése újabb alkalmat nyújtott az egyes államok állásfoglalásainak kialakítására, Koszovó önálló államiságának elismerésére. A döntés legfőbb tétje is éppen ez volt: segíti vagy hátráltatja-e majd Koszovót az államiság kialakulása felé vezető úton. A válaszáadás még korai volna, a nemzetközi reakciók és interpretációk azonban tanulságosak lehetnek.

A döntést megelőző viták és az azt követő reakciók vizsgálata során egyaránt érdemes kiemelt figyelmet fordítani a legnagyobb befolyással rendelkező világhatalmakra, illetve – amennyiben az előbbiekkal nem esnek egybe – Koszovó és Szerbia szövetségeseire.

Elsőszámú világhatalomként az Egyesült Államok mindvégig támogatta Koszovót a függetlenségért vívott harcban. Hozzáállásának változatlanságát mutatja, hogy Joe Biden alelnök már a döntés előtt telefonon tájékoztatta Borisz Tadic szerb elnököt arról, hogy Washington továbbra is határozottan támogatja Koszovó önálló államiságát.⁹ A hágai döntést követően az amerikai diplomáciai kommunikációra jellemző, hogy az Európai Uniót egységre, Szerbiát (és Koszovót) pedig párbeszédre szólította fel az ügyben. Washington azt sugallta Belgrádnak, hogy leginkább akkor szolgálja saját érdekeit, ha megállapodásra jut Koszovóval és csatlakozik az EU-hoz.

Az Európai Unió, mint önálló világhatalmi státusra pályázó szereplő először szólalt meg főképviseleijén keresztül ilyen súlyú ügyben. Cathrine Ashton az Egyesült Államok vezetőihez hasonlóan párbeszédre szólította a feleket, és szokatlan nyíltsággal jelezte, hogy (hosszabb-rövidebb időn belül) mindkét ország az Unió felé törekszik, és hogy a közösséghez történő csatlakozásuk egyedül a konfliktusaik megoldását követően lehetséges.

A függetlenséget ellenző európai országok olyan államok, amelyeknek határain belül a függetlenségükért vagy nagyobb autonómiájukért küzdő kisebbségek élnek. Feltehetően ezért nem ismerte el Koszovó államiságát és nem értett egyet a hágai bíróság döntésével (vagy nem kötelezte el magát mellette) Spanyolország, Görögország, Ciprus, Románia és Szlovákia. E feltételezések mellett azt is érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a felsorolt államok nyíltan nem magyarázták elutasító álláspontjukat kisebbségeik helyzetével. Maria Teresa Fernandez De la Vega spanyol miniszterelnök-helyettes egy interjúban egyenesen azzal utasította el a feltételezést, hogy nem reális dolog Spanyolországot a Balkánhoz hasonlítani.¹⁰

Saját kisebbségi problémáik mellett minden bizonnyal a Szerbiával ápolt kvázi- szövetségi, baráti viszony az oka Oroszország és Kína elutasító álláspontjának. Ezen államok a bírósági döntés kapcsán megjegyzik, hogy az a Szerbia területi integritását és szuverenitását sértő függetlenségi deklaráció legitimálásának kísérlete, ami sérti a nemzetközi jogot.

A döntés óta eltelt időszak kétségkívül legfontosabb fejleménye, hogy az ENSZ Közgyűlése 2010. szeptemberi ülésén közfelkiáltással elfogadta Szerbia és az Európai Unió közösen benyújtott, a koszovói kérdés megoldását célzó – a szerbek által korábban benyújtani tervezett változatnál sokkal finomabb – határozattervezetét. Az Egyesült Államok, illetve a már említett függetlenségpárti uniós nagyhatalmak nyomásának hatására a szöveg említést sem tesz a nemzetközi bíróság véleményének korábbi elutasításáról, ellenben üdvözli, hogy az EU kész közvetíteni Szerbia és Koszovó között, a térség békéjét és fejlődését szolgálva.

⁹ Readout of Vice President Biden's Call to President Boris Tadic of Serbia 2010. július 22.

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/readout-vice-president-bidens-call-president-boris-tadic-serbia>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

¹⁰ Spain will not recognise Kosovo independence 2010. július 23. <http://www.eubusiness.com/news-eu/spain-kosovo.5oa/>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

A döntés esetleges következményei

Koszovó függetlenségének kinyilvánítása és a Hágai Nemzetközi Bíróság vonatkozó döntése élénk vitát generált arról, hogy az aktus precedensül szolgálhat-e más válságkörzetek, illetve etnikai kisebbségek számára és bátoríthat-e újabb szeparatista mozgalmakat vitatott területek függetlenségének kikiáltására.

A tartomány függetlenné válásának első hatásai és azok veszélyessége már jóval a függetlenség kikiáltását megelőzően megmutatkoztak Koszovó közvetlen környezetében. Miután a KFOR bevonulása miatt a környezet biztonságossá vált az albánok számára Koszovóban, vezetőik azonnal megkezdték az általuk korábban folytatott „felszabadító háború” exportját a szomszédos, albánok által lakott területekre. A módszer nem változott. Terrorista akciókkal arra kényszerítik a terület fölött fennhatóságot gyakorló államot, hogy biztonsági erőivel erélyesen – lehetőleg túlzott erővel – lépjen fel a támadások ellen és a kialakult humanitárius katasztrófa következtében a nemzetközi közösség beavatkozását lehet kérni, ami az adott állam szuverenitásának elvesztését okozza a kérdéses terület fölött.

Ennek jegyében 2000-ben harcok lángoltak fel a Koszovó keleti határán túl, Szerbiában elterülő Presevo-völgyben, amelyek 2001-ben átterjedtek Macedónia nyugati területeire. A próbálkozás mindkét területen kudarcba fulladt. Szerbiában a honi biztonsági erők a KFOR támogatásával sikeresen kezelték a helyzetet, míg Macedóniában a helyi haderő és a belügyi csapatok erőfeszítéseit a NATO is közvetlenül támogatta a rend helyreállítása érdekében. 2002-re mindkét területen stabilizálódott a helyzet és az ott élő albán nemzeti kisebbség lassú integrációs folyamatba kezdett.

Koszovó tágabb környezetében, az Európai Unióban illetve annak tagországaiban eltérő annak megítélése, hogy szolgálhat-e precedensként a tartomány függetlenné válása. Gazdag és válságoktól terhes történelme következtében az EU sok országában figyelhetők meg a nemzetiségi ellentét különböző fokozatai. Csak a legfontosabbakat említve Belgiumban a vallón–flamand ellentét, Cipruson a török–görög szembenállás, az Egyesült Királyságban az észak-ír probléma, Észtországban az orosz népesség, Romániában és Szlovákiában a magyar kisebbség, Spanyolországban pedig a baszk kérdés. Ezen tagállamok kormányai eltérően ítélik meg a Koszovó függetlensége kapcsán felmerülő kockázatokat, amire abból lehet következtetni, hogy hogyan viszonyulnak ahhoz.

Belgium, az Egyesült Királyság és Olaszország is elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltehetőleg azt jelzi, hogy a fenti államok vezetői nem tartják reális fenyegetésnek a koszovói példa elterjedését.

Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország és Szlovákia nem ismerték el eddig Koszovó függetlenségét, mert attól tartanak, hogy az a területükön meglévő, nemzetiségi alapú ellentétek elmérgesedéséhez vezethet, vagy a nemzeti kisebbségeik túlzott követeléseket támaszthatnak miatta.

A Koszovó függetlenségének kikiáltása óta eltelt idő azt mutatja, hogy ezek a félelmek megalapozatlanok. Egyetlen európai országban sem erősödtek meg a szeparatista mozgalmak, egy esetleges fegyveres szembenállásnak pedig még a lehetősége is elhanyagolható.

Még távolabb kitekintve a világ számos országában léteznek olyan etnikai kisebbségek, amelyek hosszabb-rövidebb ideje törekednek valamiféle függetlenség elérésére. A nagyhatalmak közül kiemelkedik a Koszovó függetlenségét ellenző Oroszország és Kína, illetve meg kell említeni a mintegy öt ország területén szétszórt kurd kisebbséget is. Tény azonban, hogy mindeddig egyetlen szakadár csoport sem

tudott a koszovói példára hivatkozva sikereket elérni. Jó példa erre a kurdok helyzete, akik a második öbölháború során és azt követően igyekeztek kihasználni a zavaros helyzetet és megszerezni az Egyesült Államok támogatását egy független Kurdisztán megalakításához. Ez azonban nem esett egybe Washington érdekeivel. Az Egyesült Államok a szövetségesei miatt, valamint a térség stabilitásának megőrzése érdekében határozottan elzárkózott a kurdok kérésének teljesítésétől, amely így nem lehetett sikeres.

Van azonban két kivétel, bár mindkettő különlegesnek számít egy fontos szempontból. Ugyan minden érintett fél tagadja egy esetleges összefüggés meglétét, mégis erre utal, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltását követően mindössze fél éven belül gyors egymásutánban két szakadár terület is (Abházia és Dél-Oszétia) hasonló lépésre szánta el magát Grúziában. A két eset különlegessége abban rejlik, hogy mindkét terület kizárólag Oroszország hathatós támogatásával tehette meg ezt a lépést és a támogatás ellenére függetlenségüket Oroszországon kívül csupán annak néhány szoros, de nem túl jelentős szövetségese ismerte el.¹¹

A jelenleg Ukrajnában zajló események sem függetleníthetők a kérdéstől. A Krím félsziget függetlenedése, illetve a kelet-ukrajnai, oroszok által lakott területek helyzete is mutat hasonlóságot Koszovó függetlenedéséhez. Ezen helyzetek eredetének és hatásainak felmérése azonban egy másik publikáció tárgyát képezhetné.

Ebből a rövid és távolról sem teljes felsorolásból is látszik, hogy Európában és a világon nagy számban vannak olyan felszínen lévő, vagy rejtett etnikai konfliktusok, amelyekben az elszakadni vágyó csoportok precedensként hivatkozhatnak Koszovó függetlenségére. E kérdés kapcsán azonban le kell szögezni, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság ítélete az ENSZ-t és annak tagállamait sem kötelezi semmilyen irányú cselekvésre. A döntés nem kötelező érvényű (non-binding) a jövőre vonatkozóan, ráadásul nem is azt mondja ki, hogy legális volt az elszakadás, hanem csupán azt, hogy annak deklarációja nem sértette a nemzetközi jogot. Így tehát nem szolgálhat igazi precedensként más kisebbségek számára. Philip J. Crowley, az Egyesült Államok akkori külügyi szóvivője nyíltan fogalmazott, amikor azt mondta, a döntés kifejezetten Koszovóra és helyzetére vonatkozott, nem alkalmazható egy az egyben a későbbiekben más szakadár törekvésekre.¹²

Más érzékeny területek szeparatista vezetői vélhetőleg tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy bár saját helyzetük első ránézésre analógiát mutathat Koszovóéval, mégis jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek közül kiemelkedik a kérdéses területen meghatározó jelentőségű nagyhatalom támogatása. A függetlenség nemzetközi támogatottságának alapja általában politikai és nem jogi eredetű. Az egyes etnikai csoportok függetlenségi törekvéseinek megvalósítása nagyban függ a nemzetközi közösség álláspontjától, és kiemelten egy vagy több nagyhatalom támogatásától. Ennek hiánya jelentősen csökkenti a siker reményét és ezáltal a „Koszovó-precedens” veszélyességét. Összességében ki lehet jelenteni, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltása nem változtatta meg alapvetően az államok keletkezésének folyamatát és a továbbiakban sem kell számítani más csoportok szakadár törekvéseinek Koszovó státusa miatti megerősödésére.

¹¹ Abházia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu, Vanuatu és Venezuela, illetve Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah és a Dnyeszter-menti Köztársaság, Dél Oszétia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu és Venezuela, illetve Abházia, a Dnyeszter-menti Köztársaság és Hegyi-Karabah ismerte el.

¹² Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration <http://www.foxnews.com/world/2010/07/23/fears-global-separatism-court-rules-kosovos-independence-declaration-legal/> 2010. július 23. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Alexandros Mallias (2010): Kosovo after the Hague. In: ELIAMEP Thesis, 6/2010. Hellenic foundation for european & foreign policy
- Az ENSZ BT 1244-es határozata (1999)
- International Court of Justice (2010): Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion) – Advisory Opinion of 22 July 2010
- International Crisis Group (2010): Kosovo and Serbia After the ICJ Opinion. International Relations and Security Network.
- Katonai Technikai Megállapodás 1999
- Kosovo and Serbia after the ICJ opinion. Europe Report N°206 – 26 August 2010.
- Magyari István–Valki László–Tálas Péter–Juhász József: Koszovó. Egy válság anatómiája. Budapest, 2000. Osiris Kiadó
- United States Institute of Peace, Peace Briefs 55 (2010)